

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.12.007>

УДК 328.185

О. М. Іваницька

доктор наук з державного управління, професор, завідувач відділу фінансів інституційних секторів економіки НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", в. о. завідувача кафедри теорії та практики управління НТУУ "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", Київ, Україна, omivanytska@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6903-2452>

**ФІНАНСОВО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

Анотація. У статті окреслено напрями реалізації антикорупційної політики, які полягають у формуванні спеціалізованих інституцій, наділених визначеними повноваженнями й ресурсами для їх здійснення. На підставі аналізу досвіду низки країн Європи встановлено, що умовами успішного запуску фінансово-інституційного механізму проведення антикорупційної політики є: створення центрів відповідальності за зниження рівня корупції, її превенцію та запобігання конфлікту інтересів; надання таким центрам реальної незалежності й автономності, забезпечення їх необхідними фінансовими, технічними, кадровими, інформаційними та іншими засобами й досягнення автономності в їх використанні; закріплення критеріїв оцінки ефективності роботи таких інституцій; вибір способів заохочення керівників спеціалізованих установ за досягнуті показники щодо попередження, розкриття корупційних діянь, переслідування винних у них; розроблення правил притягнення до відповідальності працівників за неналежне виконання ними своїх обов'язків.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, антикорупційні інституції, превенція конфлікту інтересів, Індекс сприйняття корупції, доброчесність.

Табл. 1. Літ. 34.

Olha Ivanytska

Dr. Sc. (Public Administration), Professor, SESE "The Academy of Financial Management", National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine, omivanytska@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6903-2452>

**FINANCIAL AND INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR ENSURING
THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CORRUPTION POLICY**

Abstract. The article identifies areas for anti-corruption policy implementation, in particular the formation of responsibility centers for anti-corruption actions. International documents regulated in particular financial and institutional mechanisms for enforcement response to bribery, corruption and related fraud are analyzed. The types and kinds of anti-corruption institutions are defined, in particular, the bodies that prevent corruption, in performing the functions of prevention; institutions that specialize in the fight against corruption through law enforcement and implementation of human rights functions. The principles of creation of specialized institutions endowed with certain powers and resources for their application are determined. Based on the analysis of the experience of anti-corruption policy of a number of European countries, it is established that the conditions for successful steps towards launching a financial and institutional mechanism for implementing anti-corruption policy are: creation of centers of responsibility for reducing corruption; giving such centers real independence and autonomy; providing them with the necessary financial, technical, personnel, information and other means and achieving autonomy in their use; establishing criteria for evaluating

© Іваницька О. М., 2020

the effectiveness of such institutions; the choice of means to encourage the heads of specialized institutions for the achieved indicators of prejudice, disclosure, prosecution of perpetrators of corruption; setting rules for prosecuting employees for improper performance of duties. The dynamics of changes in the Corruption Perceptions Index in the European countries studied is analyzed. It has been proved that there is no strong between the budget of specialized institutions, whose activities were aimed at preventing corruption, and the Corruption Perceptions Index. The necessity of forming a system of ethical values in the society and observance of the concept of organizational integrity, which recognizes the inadmissibility of corrupt acts, is determined.

Keywords: corruption, anti-corruption policy, anti-corruption institutions, prevention of conflict of interests, Corruption Perceptions Index, integrity.

JEL classification: E61, G18, H10, H61.

О. М. Иваницкая

доктор наук по государственному управлению, профессор, заведующая отделом финансов институциональных секторов экономики НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", и. о. заведующего кафедрой теории и практики управления НТУУ "Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского", Киев, Украина

ФИНАНСОВО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

Аннотация. В статье обозначены направления реализации антикоррупционной политики, которые заключаются в формировании специализированных институтов, наделенных определенными полномочиями и ресурсами для их осуществления. На основании анализа опыта ряда стран Европы установлено, что условиями успешного запуска финансово-институционального механизма проведения антикоррупционной политики являются: создание центров ответственности за снижение уровня коррупции, ее превенции и предотвращения конфликта интересов; предоставление таким центрам реальной независимости и автономности, обеспечение их необходимыми финансовыми, техническими, кадровыми, информационными и другими средствами и достижение автономности в их использовании; закрепление критериев оценки эффективности работы таких институтов; выбор способов поощрения руководителей специализированных учреждений за достигнутые показатели по предупреждению, раскрытию коррупционных деяний, преследованию виновных в них; разработка правил привлечения к ответственности работников за ненадлежащее исполнение ими своих обязанностей.

Ключевые слова: коррупция, антикоррупционная политика, антикоррупционные институты, превенция конфликта интересов, Индекс восприятия коррупции, порядочность.

Корупція – це загальнопоширене, міжгалузеве та екстериторіальне явище, котре негативно відображається на соціально-економічному стані країни, міжнародній репутації, взаємовідносинах влади й суспільства. І в державному секторі управління (що нечасто визнається в наукових працях) корупція є одним із найпотужніших джерел фінансового ризику, оскільки постає причиною прийняття завідомо хибних і небезпечних для економіки та суспільства державних рішень, які істотно зменшують доходи бюджету і призводять до дисбалансів у державних фінансах. Більше того, сам факт її

існування потребує відволікання значних ресурсів, у т. ч. фінансових, на створення системи органів запобігання корупції й викорінення її наслідків.

На Глобальному саміті Партнерства “Відкритий Уряд” (*Open Government Partnership – OGP*) у Парижі 2016 р. було сформульовано концепцію “золотого ланцюга умов” (*golden thread of conditions*), згідно з котрою відсутність корупції є однією з найважливіших умов процвітання держави.

Сьогодні в Україні при запровадженні заходів державного управління здійснюється перевірка їх на відсутність корупційних впливів. Водночас певні дефекти в організаційному і правовому забезпеченні формування й реалізації антикорупційної політики інколи зводять нанівець трудові та матеріальні затрати на подолання цього явища. Для забезпечення захисту від корупції й попередження конфлікту інтересів потрібно об’єднати зусилля багатьох організацій, надавши їм відповідні повноваження, трудові, фінансові засоби тощо та проконтролювати досягнення бажаних результатів. Ці інституції повинні спрямовувати свою діяльність передусім на створення атмосфери нетерпимості суспільства до корупційних проявів, проведення інформаційно-роз’яснювальної роботи для превенції девіантної поведінки.

Напрямам розроблення й реалізації державної антикорупційної політики з різним ступенем деталізації присвячено чимало наукових досліджень [1–5]. Не применшуючи цінності всіх праць з окресленої проблематики, пошлемося на кілька з них, де відображено особливості прояву корупційних явищ в Україні та побудови механізмів державного управління проведенням антикорупційної політики, а саме колективну працю за редакцією А. М. Міхненка, в якій розглянуто причини й фактори вказаного явища в системі державного управління [6], а також роботу “Корупція та антикорупція”, в котрій зібрано матеріали різних авторів і висвітлено широке коло проблем дослідження цього явища й антикорупційної політики, в т. ч. питання організаційної складової її реалізації [7].

Варто зауважити, що в опублікованих дослідженнях стосовно запровадження антикорупційної політики, за окремими винятками, недостатньо повно розкрито інституційний аспект формування останньої. Серед наукових праць, де приділено належну увагу фінансово-інституційному аспекту такої політики, відзначимо дисертацію С. А. Задорожного, в якій обґрунтовується необхідність виокремлення двох рівнів інституційного механізму запобігання корупції: публічно-муніципального й публічно-державного [8].

Узагальненню досвіду європейських країн із фінансово-інституційного забезпечення процесів боротьби з корупційними явищами присвячено незначну кількість досліджень. Водночас накопичено достатню фактологічну й правову базу щодо державного регулювання антикорупційної діяльності, звіти спеціалізованих і правоохоронних структур, матеріали міжнародних організацій [9–11], котрі потребують наукового аналізу та узагальнення.

Отже, метою пропонованої статті є проведення аналізу досвіду деяких європейських країн і визначення засад формування фінансово-інституційного механізму реалізації антикорупційної політики.

У 1989 р. Дж. Брайтвайт сформулював основні положення теорії реінтегративного осуду (*reintegrative shaming*), згідно з котрими в ситуації, коли соціальне несхвалення кримінальної поведінки відсутнє, вона сприймається як норма. Таким чином була запропонована модель для пояснення впливу соціального осуду на злочинність, хоча за словами автора результативне застосування соціального контролю є надзвичайно важкою вправою [12]. Згодом він спільно з Т. Маккай визначив чотири виміри реінтегративного осуду, а саме: 1) протиправні дії не схвалюються, водночас зберігається терпимість до особистості, котра їх вчинила; 2) процедури підтвердження відхилення припиняються церемоніями його визнання; 3) осудження проступку не супроводжується навішуванням ярлика “злодій” для того, хто його скоїв; 4) відхилення від норми не повинне стати “майстерністю” [13]. Висновок про те, що реінтегративний осуд має велике значення для зменшення девіантної поведінки та злочинності, є вкрай важливим для цілей нашого дослідження.

З часом, у 2000 р., Дж. Брайтвайт запропонував власне бачення державної політики, а саме перехід від соціальної держави, керованої кейнсіанськими технологіями управління попитом, до нового виду регуляції, яка базується на неоліберальній концепції поєднання ринкової конкуренції, приватизованих установ і децентралізованої форми державного регулювання “на відстані”. Ці нові стилі управління ґрунтуються на визнанні нових соціальних сил та ментальності, глобалізаційної логіки управління ризиками [14].

Про вагому роль спеціалізованих інституцій, що займаються питаннями превенції корупції, свідчить велика кількість міжнародних документів, де на цьому наголошується. Однією з перших інституційні засади формування фронту боротьби з корупцією визначала прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 р. Резолюція (97) 24 “Про двадцять принципів боротьби з корупцією”. У документі окреслено засади проведення антикорупційної політики в країнах Європи. Безпосередньо створенню підґрунтя інституційного забезпечення боротьби з корупцією присвячено два з 20 принципів: третій, згідно з яким особи, відповідальні за попередження, розслідування, судове переслідування та судові рішення з випадків корупції, повинні бути незалежними й автономними, вільними від впливу та мати ефективні засоби для виконання своїх функцій; та сьомий, у котрому підкреслюється необхідність спеціалізації конкретних осіб або органів, що відповідають за боротьбу з корупцією, забезпечення їх належними засобами й навчанням [15].

У Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 у ст. 6 від країн, які її підписали, вимагається обов’язкове створення органу чи органів із *запобігання* (курсив наш. – Авт.) корупції, розроблення відповідної політики та про-

сування системи знань. Держава повинна забезпечити зазначений орган “необхідними матеріальними ресурсами і спеціалізованим персоналом”, а також підготовку останнього. На користь формування цього органу в документі наведено низку аргументів:

- поява нових зобов’язань і завдань;
- втрата довіри до деяких чинних органів та/або інерційність невдалих практик;
- обмеженість знань і повноважень працівників старого органу [16].

Отже, зміна підходу до розроблення організаційного механізму боротьби з корупцією обумовлена новими завданнями, практиками й викликами.

Україна у 2006 р. ратифікувала Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [17], прийняту Радою Європи в січні 1999 р., у ст. 20 якої підкреслюється необхідність підготовки персоналу спеціалізованих органів і забезпечення фінансовими ресурсами, достатніми для виконання ним його функцій.

У наведених міжнародних документах наголошується на обов’язковому формуванні спеціалізованих інституцій та їх фінансуванні з метою здійснення запобіжних заходів і переслідування злочинів, пов’язаних із корупцією.

Як бачимо, запобігання корупції є складним завданням, що розв’язується багатьма суб’єктами з різними компетенцією й повноваженнями: від приватних осіб до міжнародних організацій, національних і муніципальних установ та інститутів громадянського суспільства.

Створення інституцій із протидії корупції потребує чималих бюджетних коштів, оскільки використання інших джерел їх фінансування обмежено законодавчо. Отже, необхідно попередньо оцінити можливості державних фінансів, особливо коли прийнято рішення про створення потужних спеціалізованих, багатоцільових структур.

Відповідно до положень Конвенції ООН проти корупції, уряд країни має започаткувати діяльність двох типів антикорупційних інституцій: по-перше, органу або органів, що запобігають корупції (виконують функції превенції); по-друге, інституцій, котрі спеціалізуються на боротьбі з цим явищем за допомогою правоохоронних заходів (здійснюють правозастосовні та правозахисні функції) [16, с. 5]. Згодом до цього переліку додалися організації із запобігання корупції, розроблення політики й координації дій (координаційно-управлінські функції) [10].

Таким чином, модернізовані органи повинні виконувати принаймні чотири функції – превентивну, репресивну, координаційно-управлінську й освітню. На наш погляд, їх слід доповнити ще кількома, зокрема інформаційною та дотримання фінансової доцільності. Створення фронту протидії корупції не може коштувати державі більше, ніж отриманий ефект.

Зауважимо, що вибір виду спеціалізованого антикорупційного органу та моделі побудови його відносин із владними структурами залишається за національними урядами. У цій статті акцент робиться на інституціях, чия діяльність зосереджена на заходах запобігання корупції.

Згідно з результатами науково-практичних досліджень із окресленої проблематики, запуск фінансово-інституційного механізму реалізації антикорупційної політики матиме успіх за умови:

- створення центрів відповідальності за зниження рівня корупції, її превенції та запобігання конфлікту інтересів;
- надання таким центрам реальної незалежності й автономності;
- забезпечення їх необхідними фінансовими, технічними, кадровими, інформаційними та іншими засобами, а також автономності щодо їх використання;
- встановлення критеріїв оцінки ефективності роботи цих інституцій;
- передбачення способів заохочення керівників спеціалізованих установ за досягнуті показники з попередження, розкриття корупційних діянь, переслідування винних у них;
- визначення правил притягнення до відповідальності працівників за неналежне виконання ними своїх обов'язків.

Розглянемо досвід формування таких структур у деяких європейських країнах, показники соціально-економічного розвитку котрих порівнянні з Україною. (До речі, більшість із них утворені згідно зі спеціальним законодавчим актом у середині 2000-х років.)

Наприклад, у Польщі Актом від 09.06.2006 сформовано спеціальну службу боротьби з корупцією – Центральне антикорупційне бюро (*The Central Anti-corruption Bureau – CAB*) [18]. Згідно зі ст. 4 Акта, діяльність установи фінансується з державного бюджету. У ст. 5 підкреслюється, що контроль над діяльністю САВ здійснює прем'єр-міністр, а голови – Сейм. Ст. 57 містить положення про порядок оцінювання діяльності працівників САВ. Прем'єр-міністр Польщі видає розпорядження стосовно звітності, критеріїв визначення ефективності, детальних умов і процедури оцінювання результатів роботи службовців, наділяє відповідними повноваженнями тощо. В Акті докладно прописуються обов'язки кожної категорії працівників установи, подальші дії після такого оцінювання та ін.

Як свідчить Звіт Центрального антикорупційного бюро Польщі за 2016 р., її бюджет становив 36,3 млн євро (156,541 млн злотих). На 31 грудня 2016 р. персонал САВ налічував 788 офіцерів і 140 службовців [11].

Одним із позитивних прикладів формування антикорупційних інституцій є Латвія, де в травні 2002 р. було прийнято спеціальне законодавство та створено Бюро із питань запобігання та протидії корупції (*Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – KNAB*). Установа перебуває під наглядом Кабінету міністрів Латвії, однак у законі зазначено, що цей нагляд здійснюється за адміністративною діяльністю та не пов'язаний із виконанням установою її безпосередніх функцій, тобто дотримана умова незалежності органу [19].

Найбільший інтерес для України становить законодавчо унормоване оцінювання діяльності посадових осіб і службовців KNAB та його результатів. У розділі 6' вказано, що такі результати використовуються як основа для прийняття рішення про продовження або припинення трудових відносин, переведення на іншу посаду й визначення винагороди [19].

Загальна чисельність персоналу KNAV на 30 червня 2016 р. дорівнювала 140 осіб, обсяг фінансування у 2016 р. – 4933 тис. євро. Для порівняння: в лютому 2006 р. у вказаній установі працювало 127 співробітників, більшість котрих займалися кримінальними розслідуваннями, а її бюджет сягав близько 4,7 млн євро [10; 11; 20].

Литва була однією з перших країн, які створили правоохоронний орган із боротьби з корупцією. Спеціальна служба розслідування (*Specialiųjų tyrimų tarnyba* – STT) була заснована в 1997 р. при Міністерстві внутрішніх справ. У 2000 р. прийнято Закон Литви “Про спеціальну службу розслідувань”, а через кілька місяців запрацювала й сама установа як головний антикорупційний орган для виявлення, розслідування та попередження правопорушень, пов’язаних із корупцією [21]. У ст. 2 зазначеного закону закріплено підзвітність STT президенту Литви й Сейму; у статтях 20–22 окреслено фінансові, матеріальні та технічні засоби забезпечення діяльності служби. Бюджет за 2016 р. сягнув 7310 тис. євро за загальної чисельності персоналу 257 осіб [11].

Основною антикорупційною установою в Північній Македонії є Державна комісія з попередження корупції (*State Commission for Prevention of Corruption* – SCPC). Профільного нормативного акта про неї немає: установа створена відповідно до Закону про корупцію (глава 5, статті 47–54). Згідно зі ст. 47 цього закону, до складу SCPC входить 7 осіб, а всього в установі працює до 30 осіб. Комісія повинна звітувати перед Асамблеєю Республіки Північна Македонія щорічно [22]. Бюджет SCPC у 2015 р. становив 519 527,52 євро (31 982 000 денарів). Як свідчить Звіт за 2016 р., нею було витрачено 30 618 687 денарів (близько 500 тис. євро) [23].

Водночас GRECO (Група держав проти корупції) як орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу загалом негативно оцінила діяльність македонського уряду з подолання корупції з огляду на відсутність прогресу після останнього моніторингу, а також недостатньо ефективне розпорядження членів SCPC активами [24].

У Румунії створено два провідних органи для боротьби з цим явищем. Так, у 2005 р. засновано Національне антикорупційне управління (DNA), головна мета котрого – викорінення вказаного явища в державному управлінні (серед держслужбовців і посадовців перших рангів), розслідування та вирішення справ щодо корупційних діянь на великі суми. Згодом, у 2007 р., прийнято Закон “Про створення, організацію та функціонування Національного агентства доброчесності” № 144/2007, котре є автономною адміністративною установою зі спеціальним правовим статусом, що створена з метою протидії корупції. У ст. 15 зазначеного закону підкреслюється незалежний статус агентства. Становить інтерес його структура (статті 34, 35), яка включає Національну раду доброчесності, до котрої входять представники кожної парламентської фракції в Сенаті, плюс група національних меншин від Палати депутатів; по представнику від Міністерства юстиції та громадянських свобод і від Міністерства державних фінансів.

Загальні витрати Національного агентства доброчесності за 2019 р. сягнули 21,271 млн лей [25]; чисельність персоналу коливається в межах 110–115 осіб. Для порівняння: бюджет установи у 2014 р. становив 2,3 млн дол. США, персонал – 115 осіб [10; 11]. Агентство аналізує близько 300 тис. декларацій, що їх подають працівники державного сектору. Водночас за результатами діяльності DNA у 2016 р. за ґратами опинилося 1500 вищих посадовців, серед котрих і брат екс-президента країни М. Бесеску [26].

При формулюванні місії Комісії із запобігання корупції Республіки Словенії (Komisija za preprečevanje korupcije Republike Slovenije – КРК) було окреслено широке коло завдань: стримування корупції, зміцнення верховенства права, сприяння доброчесності і прозорості в суспільстві. Правове підґрунтя створення КРК становить Закон про цілісність та запобігання корупції 2010 р. До речі, попередником вказаної комісії був Урядовий офіс запобігання корупції, сформований відповідно до Закону про попередження корупції 2002 р. Із прийняттям нового закону незалежний статус КРК було підтверджено (ст. 5) [27].

Ця багатоцільова й мультипрофільна установа містить такі структури: Центр запобігання корупції та доброчесності державних службовців, Бюро розслідувань і нагляду, Секретаріат комісії. На останній покладено обов'язок розроблення антикорупційної доктрини та етики функціонування державного сектору, а також широкий спектр завдань стосовно вдосконалення законодавства, управління, розвитку персоналу, логістики й фінансів [27]. Варто зауважити, що КРК є незалежною й автономною у використанні фінансових ресурсів. Згідно зі Звітом за 2016 р., бюджет установи дорівнював 1 532 873 євро, загальна чисельність персоналу на початок 2016 р. – 35 осіб [28].

Спеціалізованим органом у Хорватії є Управління з припинення корупції та організованої злочинності (УПКОЗ). Відповідно до нормативних документів, прийнятих у 2005 р., його штатний розпис передбачає 59 службовців, серед котрих спеціальні прокурори, консультанти, аналітики-криміналісти та ін. [29].

Таким чином, переважна частина розглянутих країн у нормативно-законодавчих актах наголошували на необхідності визначення ефективності витрачання коштів, спрямованих на боротьбу з корупцією. На наше переконання, безконтрольне збільшення витрат на реалізацію антикорупційної програми саме по собі є корупційним діянням.

Щорічно, починаючи з 1995 р., організацією “Transparency International” складається Індекс сприйняття корупції. Кожній оцінюваній країні відводиться в ньому конкретне місце за рівнем корупції від 0 до 100, де 0 – висока корупція, 100 – відсутність корупції. Індекс базується на кількох незалежних опитуваннях, у котрих беруть участь міжнародні фінансові й правозахисні експерти.

У таблиці наведено зазначений індекс у проаналізованих країнах. Як бачимо, по-перше, спостерігається певна інерційність в оцінюванні рівня корупції в окремій державі. Тобто фактично в цих країнах за п'ять років не

Таблиця. Індекс сприйняття корупції в розглянутих європейських країнах за 2015–2019 рр.

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	У середньому за 2015–2019 рр.
Польща	62	62	61	60	58	60,6
Словенія	60	61	61	60	60	60,4
Латвія	61	59	59	59	56	58,8
Литва	55	57	58	58	60	57,6
Хорватія	51	49	49	48	47	48,8
Румунія	46	48	48	47	44	46,6
Північна Македонія	42	37	35	37	35	37,2
Україна	27	29	30	32	30	29,6

Джерело: Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/>.

відбулося істотних змін. Великою мірою рівень корупції обумовлений менталітетом, ціннісним сприйняттям і загальним ставленням до корупції, національними традиціями тощо. Таким чином, концепція організаційної цілісності й важливості антикорупційних установок у суспільстві знаходить підтвердження. По-друге, позитивні зрушення в боротьбі з корупцією особливо не залежать від розміру витрат і чисельності співробітників у спеціалізованих органах. Так, Польща та Словенія посідають найнижчі щаблі за рівнем корупції, їхні індекси неістотно різняться, між тим витрати Словенії на бюджет спеціалізованої інституції становили у 2016 р. лише близько 4 % від бюджету антикорупційної установи Польщі. Фінансування діяльності антикорупційного органу в Литві майже в півтора раза більше, ніж у Латвії, однак посідає нижче місце в рейтингу.

Україна помітно відстає від інших країн у аспекті сприйняття рівня корупції. Разом із тим можна стверджувати, що організаційний механізм вітчизняної антикорупційної політики загалом створено [30]. У нашій державі діє три установи: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [31], Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). У 2018 р. бюджет НАБУ сягав 69 млн грн [32]; загальний обсяг видатків на його діяльність, згідно з бюджетними програмами КПКВК 6331010 і КПКВК 6331020, – 683 512,4 тис. грн, із них використано 675 229,2 тис. грн, тобто 98,8 % річного обсягу видатків [33, с. 48]. На діяльність органів САП у 2018 р. надано 116,1 млн грн [34].

Оскільки в цій статті акцент зроблено на установах, що реалізують функцію запобігання корупції, йтиметься здебільшого про Національне антикорупційне бюро України.

У 2014 р. прийнято Закон України “Про запобігання корупції” (далі – Закон) [30]. Другий його розділ окреслює повноваження НАЗК. У ст. 4 Закону закріплено, що Національне агентство є відповідальним перед Верховною Радою України, підконтрольним їй та підзвітним Кабінету Міністрів України. У ст. 9 наголошено, що незалежність НАЗК гарантується: його спеціальним статусом; особливим порядком відбору, призначення та припи-

нення повноважень Голови Національного агентства і належним рівнем оплати праці його та інших працівників; особливим, встановленим законом порядком фінансування й матеріально-технічного забезпечення Національного агентства, який є головним розпорядником коштів Державного бюджету України. Стаття 11 Закону визначає широке коло повноважень установи, котрі охоплюють стратегічні й тактичні заходи; нормативно-законодавчу, інформаційну, освітню, аналітичну, комунікативну роботу тощо.

Кожних два роки проводиться зовнішня незалежна оцінка ефективності діяльності НАЗК спеціальною комісією у складі трьох осіб, що призначаються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів. Тобто повною мірою прописано процедури визначення якості роботи вказаного агентства та відповідні критерії.

Отже, порівняння фінансово-інституційних механізмів реалізації антикорупційної політики низки європейських країн і України засвідчує їх подібність за базовими нормативними положеннями та порівнянність витрат на превенцію й подолання корупції. Однак результати боротьби з цим явищем, судячи про них за Індексом сприйняття корупції, істотно відрізняються між розглянутими країнами. Загалом на створення фінансово-інституційних механізмів боротьби з корупцією йдуть чималі кошти, проте віддача є вкрай варіабельною та безпосередньо не залежить від масштабів фінансування й ресурсного забезпечення. Досить дієвими при застосуванні таких механізмів можуть бути соціальний контроль, розроблення їх із урахуванням менталітету, історичних практик. Окрім того, велике значення має правильний вибір стратегії й тактики кожної організації, котрі передбачають реальні інструменти протидії корупції та створення організаційної цілісності [7, с. 82–96]. Теорія реінтегративного осуду пропонує модель реалізації антикорупційної політики, що впливає на побудову системи цінностей і протидії девіантній поведінці, застосування ресурсу соціального контролю, котрий може стати ефективним засобом подолання цього негативного явища.

Боротьба з корупцією є справою малоперспективною, водночас відмова від такої боротьби є справою неможливою.

Список використаних джерел

1. *Johnston M., Fritzen S. The Conundrum of Corruption Reform for Social Justice.* Routledge, 2020. 194 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780367224554>.
2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження : монографія / кер. авт. кол. І. О. Ревак ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2011. 219 с.
3. *Литвиненко В. І.* Оптимізація функціональної структури суб'єктів протидії корупції. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Сер. : Право.* 2015. Вип. 2. С. 117–124.
4. Многоликая коррупция : выявление уязвимых мест на уровне секторов экономики и государственного управления. / Э. Кампос, С. Прадхан, В. Бхаргава и др. ; под ред. Э. Кампоса, С. Прадхана ; пер. с англ.: В. Ионов и др. М. : Альпина Паблишер, 2018. 549 с.

5. *Пархоменко-Куцевіл О. І.* Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : Персонал, 2019. 308 с.

6. Запобігання та протидія корупції / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров та ін. ; за ред. А. М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. Київ : ДННУ "Акад. фін. управління", 2013. 666 с.

7. *Corruption and Anti-Corruption* / ed. by P. Lamour, N. Wolanin. ANU Press, 2013. 268 p. URL: <http://doi.org/10.22459/CAC.03.2013>.

8. *Задорожний С. А.* Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади : дис. ... канд. наук ... держ. управління : 25.00.02 ; НАДУ при Президентові України. Київ, 2016. 251 с. URL: https://www.nung.edu.ua/files/attachments/zadorozhnyy_dis.pdf.

9. Антикорупційні органи країн Європи: ключові превентивні механізми : збірка-звіт кращих практик для Національного агентства з питань запобігання корупції / UNDP. 2017. 40 с. URL: https://issuu.com/undpukraine/docs/commission_ua.

10. Міжнародний досвід створення та функціонування спеціалізованих антикорупційних правоохоронних органів : інформ. довідка / Європейський інформаційно-дослідницький центр USAID. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29299.pdf>.

11. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей / Організація економічного співробітництва і розвитку, Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії. 2007. 133 с. URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>.

12. *Braithwaite J.* Crime, shame and reintegration. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1989. URL: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511804618>.

13. *Makkai T., Braithwaite J.* Reintegrative Shaming and Compliance with Regulatory Standards. *Criminology*. 1994. Vol. 32, Iss. 3. P. 361–385. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1994.tb01158.x>.

14. *Braithwaite J.* The New Regulatory State and the Transformation of Criminology. *The British Journal of Criminology*. 2000. Vol. 40, Iss. 2. P. 222–238. URL: <https://doi.org/10.1093/bjc/40.2.222>.

15. Про двадцять принципів боротьби з корупцією : резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи, прийнята 06.11.1997 на 101-й сесії. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845#Text.

16. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

17. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

18. On the Central Anti-corruption Bureau (CAB): Act of 9 June 2006. URL: https://cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/ACT_on_the_CBA_October_2016.pdf.

19. Law on Corruption Prevention and Combating Bureau / Saeima. 2002. April 18. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/61679-law-on-corruption-prevention-and-combating-bureau>.

20. Corruption Prevention and Combating Bureau (KNAB). URL: <https://www.knab.gov.lv/lv/>.

21. Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (Specialiųjų tyrimų tarnyba). URL: <http://www.stt.lt/>.

22. Закон за спречување на корупцијата / Собранието на Република Македонија. 2002. Април 18. URL: https://dksk.mk/fileadmin/user_upload/zakon_zsprecuvanje_na_korupcijata_28-2002.pdf.
23. Годишен извештај за работата на Државната комисија за спречување на корупцијата во 2016 година / Државна комисија за за спречување на корупцијата. 2017. URL: <https://dksk.mk/fileadmin/PDF/izvestaj.pdf>.
24. GRECO says “the former Yugoslav Republic of Macedonia” makes no substantial progress; urges more action to apply recommendations / Council of Europe. 2018. August. URL: <https://www.coe.int/ru/web/portal/-/greco-says-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-makes-no-substantial-progress-urges-more-action-to-apply-recommendations>.
25. Agenția Națională de Integritate. URL: <https://www.integritate.eu/A.N.I/Buget-%C8%99i-achizi%C8%9Bii-publice.aspx>.
26. Миняйло Н. 5 рецептов борьбы с коррупцией на примере Румынии. Дело.UA. 2017. 14 июня. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/5-receptov-borby-s-korruptiej-ot-moniki-makovej-331814/>.
27. Komisija za preprečevanje korupcije Republike Slovenije. URL: [https://www.kpk-rs.si/en/Integrity and prevention of corruption act](https://www.kpk-rs.si/en/Integrity%20and%20prevention%20of%20corruption%20act).
28. Act on the Prevention of Corruption / The Commission for the Prevention of Corruption. 2011. URL: https://publicofficialsfinancialdisclosure.worldbank.org/sites/fdl/files/assets/law-library-files/Slovenia_Integrity%20and%20the%20Prevention%20of%20Corruption%20Act_2010_en.pdf.
29. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK). URL: <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=18>.
30. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
31. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
32. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік / Національне агентство з питань запобігання корупції. 2019. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zvit2018-1-1.pdf>.
33. Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5-дс за 2018 рік) / Національне антикорупційне бюро України. 2019. URL: <https://nabu.gov.ua/prymitky-do-richnoyi-finsanovoyi-zvitnosti-forma-n-5-ds-za-2018-rik>.
34. Структура та обсяг бюджетних коштів органів прокуратури на 2018 рік / Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/budget_reporting?_m=publications&_t=rec&id=224455.

References

1. Johnston, M., & Fritzen, S. (2020). *The Conundrum of Corruption Reform for Social Justice*. Routledge. DOI: 10.4324/9780367224554.
2. Revak, I. O. (Ed.). (2011). *Corruption: theoretical and methodological principles of research*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
3. Lytvynenko, V. I. (2015). Optimization of the functional structure of anti-corruption actors. *Scientific Bulletin Academy of Municipal Administration. Collection Of Scientific Works*. Series “Law”, 2, 117–124.
4. Campos, E., & Pradhan, S. (Eds.). (2018). *The multifaceted corruption: identifying vulnerabilities at the level of sectors of the economy and government*. Moscow: Alpina Publisher [in Russian].

5. Parkhomenko-Kutsevil, O. I. (2019). *Formation and development of modern anti-corruption bodies of state power as a basis for preventing and overcoming corruption: theoretical and methodological analysis*. Kyiv: Staff [in Ukrainian].
6. Mykhnenko, A. M. (Ed.). (2013). *Preventing and combating corruption*. Kyiv: SESE "The Academy of Financial Management" [in Ukrainian].
7. Lamour, P., & Wolanin, N. (2013). *Corruption and Anti-Corruption*. ANU Press. DOI: 10.22459/CAC.03.2013.
8. Zadorozhnyi, S. A. (2016). *Mechanisms of prevention and counteraction of corruption in local authorities* (PhD Thesis). Kyiv: NAPA under the President of Ukraine. Retrieved from https://www.nung.edu.ua/files/attachments/zadorozhnyy_dis.pdf [in Ukrainian].
9. UNDP. (2017). *European Anti-Corruption Authorities: Key Preventive Mechanisms* (A Collection and Report of Best Practices for the National Agency for the Prevention of Corruption). Retrieved from https://issuu.com/undpukraine/docs/commission_ua [in Ukrainian].
10. USAID European Information and Research Center. (n. d.). *International experience in the creation and operation of specialized anti-corruption law enforcement agencies* (Information reference). Retrieved from <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29299.pdf> [in Ukrainian].
11. OECD, & Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. (2007). *Specialized Anti-Corruption Institutions* (A Review of Models). Retrieved from <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf> [in Ukrainian].
12. Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. URL: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511804618>.
13. Makkai, T., & Braithwaite, J. (1994). Reintegrative Shaming and Compliance with Regulatory Standards. *Criminology*, 32 (3), 361–385. DOI: 10.1111/j.1745-9125.1994.tb01158.x.
14. Braithwaite, J. (2000). The New Regulatory State and the Transformation of Criminology. *The British Journal of Criminology*, 40 (2), 222–238. DOI: 10.1093/bjc/40.2.222.
15. Committee of Ministers of the Council of Europe. (1997). *On the twenty principles of the fight against corruption* (Resolution (97) 24, November 6). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845#Text [in Ukrainian].
16. United Nations. (2003, October 31). *Convention of United Nations Against Corruption*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 [in Ukrainian].
17. Council of Europe. (1999, January 27). *Criminal Convention against Corruption (ETS 173)*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text [in Ukrainian].
18. Parliament of Poland. (2006). *On the Central Anti-corruption Bureau (CAB)* (Act of 9 June). Retrieved from https://cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/ACT_on_the_CBA_October_2016.pdf.
19. Saeima. (2002, April 18). *Law on Corruption Prevention and Combating Bureau*. Retrieved from <https://likumi.lv/ta/en/en/id/61679-law-on-corruption-prevention-and-combating-bureau>.
20. Corruption Prevention and Combating Bureau (KNAB). (n. d.). Retrieved from <https://www.knab.gov.lv/lv/>.
21. Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (Specialiųjų tyrimų tarnyba). (n. d.). Retrieved from <http://www.stt.lt/>.
22. Parliament of the Republic of Macedonia. (2002, April). *Law on Prevention of Corruption*. Retrieved from https://dksk.mk/fileadmin/user_upload/zakon_zsprecuvanje_na_korupcijata_28-2002.pdf [in Macedonian].

23. State Commission for Prevention of Corruption. (2017). *Annual report on the work of the State Commission for Prevention of Corruption in 2016*. Retrieved from <https://dksk.mk/fileadmin/PDF/izvestaj.pdf> [in Macedonian].

24. Council of Europe. (2018, August). *GRECO says "the former Yugoslav Republic of Macedonia" makes no substantial progress; urges more action to apply recommendations*. Retrieved from <https://www.coe.int/ru/web/portal/-/greco-says-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-makes-no-substantial-progress-urges-more-action-to-apply-recommendations>.

25. Agenția Națională de Integritate. (n. d.). Retrieved from <https://www.integritate.eu/A.N.I/Buget-%C8%99i-achizi%C8%9Bii-publice.aspx>.

26. Minyailo, N. (2017, June 14). 5 recipes for fighting corruption on the example of Romania. *Delo.UA*. Retrieved from <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/5-receptov-borby-s-korupciej-ot-moniki-makovej-331814/> [in Russian].

27. Komisija za preprečevanje korupcije Republike Slovenije. (n. d.). Retrieved from [https://www.kpk-rs.si/en/Integrity and prevention of corruption act](https://www.kpk-rs.si/en/Integrity%20and%20prevention%20of%20corruption).

28. The Commission for the Prevention of Corruption. (2011). *Act on the Prevention of Corruption*. Retrieved from https://publicofficialsfinancialdisclosure.worldbank.org/sites/fdl/files/assets/law-library-files/Slovenia_Integrity%20and%20the%20Prevention%20of%20Corruption%20Act_2010_en.pdf.

29. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK). (n. d.). Retrieved from <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=18>.

30. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On the prevention of corruption* (Act No. 1700-VII, October 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].

31. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *About the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine* (Act No. 1698-VII, October 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> [in Ukrainian].

32. National Agency on Corruption Prevention. (2019). *Report on the activities of the National Agency on Corruption Prevention for 2018*. Retrieved from <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zvit2018-1-1.pdf> [in Ukrainian].

33. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. (2019). *Notes to the annual financial statements (form No. 5-dc for 2018)*. Retrieved from <https://nabu.gov.ua/prymitky-dorichnoyi-finansovoyi-zvitnosti-forma-n-5-ds-za-2018-rik> [in Ukrainian].

34. Office of the Prosecutor General. (2019). *The structure and amount of budget funds of the prosecutor's office for 2018*. Retrieved from https://www.gp.gov.ua/ua/budget-reporting?_m=publications&_t=rec&id=224455 [in Ukrainian].